

zy syna a je jí zamezen přístup do společného bydlení. Velmi často se mladé ženy, buď těhotné, nebo s malým dítětem, stávají vdovami, a to bez možnosti získat dědictví po zemřelém manželovi. Van Hollen prezentuje, jak je mateřství, které je centrálním aspektem ženské identity v Indii, poznamenáno dopadem nemoci HIV/AIDS, přičemž svá zjištění vhodně ilustruje pomocí výpovědí participantek.

Kniha *Birth in the Age of AIDS* autorky Cecilie Van Hollen je zdařilou a velmi čtivou historicky specifickou etnografickou studií, která demonstruje vliv globální zdravotní politiky, státních politik a lokální praxe na reprodukční život HIV pozitivních žen v Tamil Nadu ve 21. století. Problematika HIV/AIDS představuje v současnosti významné téma, které by mělo být zpracováváno nejen z medicínského hlediska, ale rovněž z pozice sociálních studií. Vždyť průběh onemocnění u jednotlivce nezávisí pouze na léčbě, ale také na jeho psychickém stavu, který může být ovlivněn reakcemi okolí, rodiny, přátel a zdravotnického personálu. Zatímco zahraniční výzkumy se na problematiku HIV/AIDS v současnosti zaměřují stále častěji, velký nedostatek lze spatřovat v tom, že v českém prostředí, přestože se mu problematika HIV/AIDS zcela nevyhýbá, podobné výzkumy téměř chybí.

Jitka Skálová

Daniel Oesch: *Occupational Change in Europe: How Technology and Education Transform the Job Structure*

Oxford, Oxford University Press 2013, 178 s.

Podle teorie SBTC (*skill-biased technological change*) se trh práce ve vyspělých zemích mění vlivem zavádění nových technologií tak, že dochází k rozvoji pracovních pozic vyžadujících vyšší kvalifikaci zaměstnanců. Díky tomu roste poptávka po absolven-

tech vysokých škol, čemuž nahrává otevřející se terciární stupeň vzdělávacích systémů. Zaměstnanci s nižším vzděláním jsou z pracovního trhu vytlačováni. Příslušné pracovní pozice buď úplně zanikají, protože je jejich práce nahrazena stroji, nebo jsou přesunuty do rozvojových zemí. Čím nižší kvalifikaci pracovní pozice vyžaduje, tím vyšší je pravděpodobnost jejího zániku. Popsané změny pracovního trhu probíhají od dob průmyslové revoluce. V souvislosti se zaváděním výpočetní techniky na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století nicméně dochází k jejich poměrně prudké akceleraci.

Platnost teorie SBTC na západoevropských pracovních trzích se v knize *Occupational Change in Europe* rozhodl ověřit a částečně také zpochybnit švýcarský sociolog Daniel Oesch, docent sociálních věd na Université de Lausanne. Kromě zmíněné knihy publikoval monografii *Redrawing the Class Map. Stratification and Institutions in Britain, Germany, Sweden and Switzerland* (Basingstoke: Palgrave Macmillan 2006) a řadu vědeckých i popularizačních článků, které tematicky spojuje téma proměny zaměstnanecké struktury.

V knize *Occupational Change in Europe* se Oesch pokouší zodpovědět otázku, zda v letech 1990–2008 vznikaly na pracovním trhu spíše „dobré pozice“ pro vysoce kvalifikované zaměstnance, nebo „špatné pozice“ pro zaměstnance takřka bez kvalifikace. K teoretickému zarámování této otázky pracuje kromě teorie SBTC také s tzv. polarizační (nebo též rutinizační) hypotézou. Ta sice připouští, že došlo k silné preferenci kvalifikovaných zaměstnanců, na druhou stranu se tak ale rozhodně nestalo na úkor zaměstnanců nekvalifikovaných. Došlo totiž k mírnému vzestupu počtu pracovních pozic obsazovaných nekvalifikovanými zaměstnanci, jelikož rostoucí skupina dobře placených profesionálů vyžaduje posílení skupiny pracovníků ve službách. K testování obou hypotéz slouží autorovi sekundární analýza dat ze srovná-

telných výzkumů britských, dánských, německých, španělských a švýcarských, které proběhly v letech 1990–2008.

Oesch se při zkoumání pracovního trhu zaměřuje jak na stranu poptávky, tak na stranu nabídky. Zjištění rozdíly mezi jednotlivými zeměmi vysvětluje prostřednictvím společenských institucí ovlivňujících pracovní trh.

Stranu poptávky zastupuje v Oeschově pojetí rozvoj technologií (odpovídá teorii SBTC) a mezinárodního obchodu. Nasazení pokročilých technologií vyžaduje kvalifikované zaměstnance a současně ničí pracovní pozice rutinních zaměstnanců (nejen dělníků, ale také např. pracovníků v bankách či kancelářích). Snížení cen dopravy a s tím související rozvoj mezinárodního obchodu zase umožňují přesunout práci nekvalifikovaných pracovníků do rozvojových zemí. Samozřejmě existují sektory, které jsou mezinárodním obchodem ovlivněny více (textilní průmysl), a oproti tomu sektory, které mezinárodní obchod ponechává takřka beze změny (zdravotnictví, osobní služby). Zatímco mezinárodní obchod mění strukturu pracovního trhu tím, že přesouvá zaměstnance mezi sektory (zaniknou pracovní pozice v ocelářství, objeví se nové v médiích), technologická změna posouvá zaměstnance v rámci jednoho sektoru směrem k vyšším pozicím (není potřeba tolik dělníků, zvyšuje se potřeba obchodníků).

Stranu nabídky zastupuje podle Oesche expanze vzdělávacího systému započatá v západních zemích v polovině sedmdesátých let a u nás po roce 1989, extrémně však až po roce 2000. Doplnuje ji rozvíjející se mezinárodní migrace. Podle ekonomických zákonů vytvoří každá nabídka odpovídající poptávku, takže pokud se na pracovním trhu objeví větší množství vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců nebo naopak přibude dostatek nekvalifikovaných migrantů, vytvoří firmy pro tyto zaměstnance odpovídající pracovní pozice. Pak už jen záleží na tom, zda SBTC předběhne ex-

panzi vzdělávacího systému, nebo za ní bude zaostávat. Pokud bude rozvoj technologií rychlejší, bude pracovní trh trpět nedostatkem vysoce kvalifikovaných pracovníků, ti se stanou vzácným statkem a jejich mzda poroste. V opačném případě bude trh kvalifikovanými pracovníky přesycen a dojde k inflaci jejich vzdělání.

Sekundární analýzou dat z pěti evropských zemí Daniel Oesch ukázal, že dochází k nárůstu počtu zaměstnanců v nejlépe placené a nejvýše kvalifikované skupině: platí tedy teorie SBTC. Současně ale mírně roste i počet pozic nejhůře placených, které nekladou vysoké nároky na kvalifikaci, zejména ve službách. Pracovní trh se tedy ve zkoumaných zemích podle Oesche polarizují. Nebrání tomu ani učňovské školství, které je početně stále méně zastoupeno, což znamená, že neprodukuje nové kohorty nekvalifikovaných zaměstnanců. Nedostatek vyučených mladých mužů a žen částečně substituují migranti. Strukturální změna pracovního trhu má podobu J křivky: dochází k mírnému nárůstu na levém konci spektra – mezi nejméně kvalifikovanými zaměstnanci –, poklesu ve střední části a prudkému nárůstu v části obsazené vysoce kvalifikovanými profesionály. Analýza ukázala, že mezi lety 1990 a 2008 vznikají v evropských zemích zejména „dobré pracovní pozice“, ale ani ty úplně nejhorší nejsou na úbytku. Nejhůře dopadají rutinní zaměstnanci.

Tyto proměny pracovního trhu jsou ve všech zkoumaných evropských zemích podobné; efekt expanze vzdělávacího systému, mezinárodního obchodu a imigrace je přibližně stejný. Přesto Oesch odhaluje odlišnosti mezi zeměmi, které vysvětluje institucionálním nastavením. Například vláda má možnost nastavit výši minimální mzdy a tak rozhodnout, zda bude pracovní trh příjmově silně diferencovaný (minimální mzda je nastavena nízko), nebo bude platová struktura plošší, ale za cenu vyšší míry nezaměstnanosti nejhůře kvalifikovaných zaměstnanců (minimální mzda nasta-

vena vysoko). Odborové organizace zase vstupují do vyjednávání o mzdách i pracovních podmínkách, v každé zemi jsou přítomny odbory jinak silně.

V závěru knihy autor shrnuje, že od roku 1990 se v Evropě zaměstnanecká struktura v souladu s předpoklady teorie SBTC posouvá „nahoru“ směrem k lépe placeným pracovním pozicím vyžadujícím vyšší vzdělání. Oproti obecně sdílenému předpokladu však nedochází k decimaci střední třídy, ale pouze k útlumu takových pozic na trhu práce, jejichž pracovní náplň lze nahradit stroji. Navíc se vyprazdňuje třída nejméně kvalifikovaných pracovníků ve výrobě, jejich činnost je nahrazena dovozem levného zboží z ciziny; naopak pozice pro nejméně kvalifikované zaměstnance ve službách na pracovním trhu přetrvávají, i když jsou často obsazovány migranty.

Knize *Occupational Change in Europe* by bezpochyby prospělo větší zasazení do politicko-ekonomického kontextu jednotlivých zemí. Kromě vymezených krajních bodů v podobě pádu Berlínské zdi v roce 1990 a začátku krize na Wall Streetu v roce 2008 ovlivnila evropský pracovní trh řada jiných událostí; namátkou prasknutí internetové bubliny, zavedení boloňského systému vzdělávání nebo zahájení války proti terorismu (všechny tyto události spadají do období okolo přelomu tisíciletí). Stejně tak alespoň hrubé srovnání základních ukazatelů s dalšími evropskými i mimoevropskými zeměmi by knize přidalo na komplexnost. I když analýza proběhla výhradně na datech ze západoevropských zemí, lze předpokládat, že zjištění Daniela Oesche jsou platná i pro české prostředí. I u nás došlo k prudké expanzi terciárního vzdělávání (v roce 1993 bylo podle ČSÚ v české populaci dospělých pouze 7,8 % vysokoškolsky vzdělaných, v roce 2012 už tento podíl činil 15,8 %) a k postupnému utlumování učňovského školství. Nevyhnuli jsme se ani přesunu velké části zaměstnanců z výroby do služeb a s tím souvisejícímu vyprazdňování odpovídajících

tříd nejméně kvalifikovaných modrých i bílých límečků. Kniha je tedy relevantní i pro českého čtenáře; své si v ní najdou sociologové zkoumající trh práce, stejně jako ekonomové nebo politici a odborníci na školství.

Tomáš Doseděl

Kristina Stoeckl: *The Russian Orthodox Church and Human Rights*

London, New York, Routledge 2014, 158 s.

Kniha poprednej rakúskej sociologičky a politologičky je venovaná vzťahu ruskej pravoslávnej cirkvi k doktríne ľudských práv. Ide o v skutku aktuálnu tému, nakoľko v poslednom období sme svedkami narúšania integrity ľudskoprávnej legitimacy zo strany mnohých paralelných diskurzov, predovšetkým náboženských. Pristúpenie postkomunistických krajín strednej a východnej Európy do európskych integračných zoskupení malo výrazný efekt v zvýšení dôležitosti náboženstva a jeho konfliktov s dlhodobo ustálenou doktrínou ľudských práv. Práve postoj ruskej pravoslávnej cirkvi môže byť z viacerých dôvodov dôležitý pre pochopenie základných koordinátov európskej diskusie.

Po prvé ide o cirkev, ku ktorej sa aktuálne hlási asi 80 % občanov Ruskej federácie, z čoho vyplýva jej značný vplyv na dianie v krajine. Po druhé, vplyv Ruska na medzinárodnopolitické dianie sa zvyšuje, pričom úloha cirkvi pri podpore režimu nie je malá. Po tretie, ide o inštitúciu, ktorá aspiruje na primát medzi pravoslávnymi cirkvami, čo v niektorých krajinách vyvoláva negatívne odozvy, ale na druhej strane môže podporovať expanzívnu politiku Kremľa. A v neposlednom rade môže byť monografia zaujímavá aj preto, že ľudia v Európe, a špecificky v Európe strednej, si v priebehu posledných dvoch desaťročí odvykli sledovať diskusie formujúce ruskú spoločnosť, čím stratili s jej špecifickým